

Bartis Attila 50

laudáció

Kedves Közönség!

Kicsit zavarban vagyok, mert nekem Bartis Attiláról nem Bartis Attila jut eszembe. Hanem az Attila. Persze pont ezért állhatok most itt, mert abba a pár emberbe tartozom, akik joggal állhatnak itt, sőt, talán – hadd kockáztassam meg – köztük is a legtöbb joggal én: két hónap múlva lesz harminckét éves a barátságunk az Attilával. De most mégsem az Attiláról, hanem Bartis Attiláról kéne egy pár, az alkalomhoz méltó mondatot mondanom. Mert ötvenéves. Múlt négy nappal. És ez egy nyilvános ünneplés is, Bartis Attila pedig közkincs.

És egy ötvenedik születésnaphoz, tetszik, nem tetszik, a számvetés a legméltoőbb. Hogy mit értünk el az életben öt évtized alatt. Tettünk-e hozzá valamit a világhoz, és jót tettünk-e hozzá. Nézhetünk-e magunkra úgy, mint egy olyan emberre, aki helyet keresett, és helyet talált magának a világban. Hogy jól érezzük-e magunkat a helyünkön. És – bizony – az is fontos, hogy mások hogy néznek ránk. Mert az ötvenéves életkor az emberek szemében az életnek nemcsak egy kerek dátuma, hanem szimbolikus dátuma is. A csúcs szimbóluma. Akkor is, ha később jön a csúcs. Vagy ha később derül ki, mi volt a csúcs. Egyszerűen: ötvenévesen feltesszük a kérdést, hogy sikeres volt-e az életünk, vagy sem. Az Attila ezeket hülyeségeknek tartja, de szerencsére most nem szólhat közbe. Vagy legalábbis nem lenne helyénvaló. És most nemcsak az Attiláról van szó (majd a végén róla is lesz), hanem Bartis Attiláról, a közkincsről. És mondhatjuk Attila Bartisnak is, mert úgy is közkincs.

Szóval nekem itt most méltatnom kéne egy prózaírói, egy drámaírói és egy fotográfusi életművet, szót kéne ejteni színházi rendezésről, Berlin-filmről, egy olyan emberről, akinek minden megnyilvánulása művészi. Bajban vagyok, mert úgy érzem, nincs olyan Bartisról szóló érvényes mondat, amit le ne írtak volna már valamilyen nyelven. Például magyarul. Esetleg én. De most mégis kísérletet kell tennem Bartis Attila jelentőségének meghatározására a magyar irodalmon belül és kívül.

Jaj.

Vegyünk egy író. Két méter magas, a kegyetlenségig igazmondó, komornak csak általában tűnik, titokzatosnak viszont mindig, álláspontja mindig szilárd, amit kérlelhetetlenül és hatékonyan képvisel, védelmez, néha már előbb is, hogy megtámadná, álláspontja védelmében nem fél olyan szavakat használni, mint igazság és valóság, és maga az Úristen, és mindehhez ráadásul szinte mindig

---

¹ Elhangzott 2018. január 26-án a Magvető Caféban, Bartis Attila születésnapjára.

igaza van. Vegyünk egy ilyen író, és tegyük ehhez hozzá a karizmát és a sármot és a dominanciát: azokat az adottságokat, amiktől, ha az illető belép bármilyen társaságba, jó eséllyel ő lesz ott a legérdekesebb ember. Ez az író kifelé a magabiztosság, a megbízhatóság, de a kérlelhetetlenség és némi vadság jeleit is mutatja, meg erőt és erőt, még akkor is, ha belül talán éppen elfogyott az erő, szóval mindenütt folyamatosan szerzi a feltétlen híveket, meg az ellenségeket, meg a titkos irigyeket, akik még az ellenségeit is irigylik tőle. Komplexus-hegységrendszereket gyűr fel maga körül. Sokan félnak tőle, de azért sokkal többen rajonganak érte. A rajongók – ha ez talán meglepő is – nagyjából ugyanabban az arányban nők és férfiak. Az irigyek inkább férfiak.

Ha ezeket az adottságokat irodalmi hatalom megszerzésére használná, sikerrel járna. Megjelenhetne, ahol meg kell, trónolhatna, ahol akar, fogadhatná a hódolóit, magas rangú állami hivatalnokokkal minimum egyenrangúként beszélhetne, megmondhatná a megmondandót, vezérelhetné a véleményt. Követnék. De ez a mi írónk nem jelenik meg rendszeresen a „fontos helyeken”. Hanem inkább pár évente letesz az asztalra egy-egy könyvet, regényeket és novellákat, amik fittyet hánynak hallgatólagos közmegegyezésnek, korszellemnek, kánonoknak, politikai elvárásoknak, de nem azért, mert provokálni akarnak, hanem mert ilyenek és kész. Nem az irodalomba vannak bekötve ezek a művek, hanem a társadalomba meg az emberi pszichébe. A szereplőkkel velük született a lázadás a haláltudat és főleg az istennélküli halál tudata ellen. És ezért beléjük van kódolva a bukás is. Tragikus hősök. Tragikusak is, és hősök is.

Ilyen író Bartis Attila.

És ha egy író ilyen adottságokkal bír (mondjunk adyendrei adottságokat, mert tulajdonképpen arról van szó a testmagasságot leszámítva), akkor irgalmatlanul nehéz dolog a kortársának lenni.

A kortárs magyar irodalomnak van a legnehezebb dolga Bartis Attilával. Becsületére legyen mondva, küzd a feladattal, vannak eredményei, vannak melléfogásai, próbál elfogulatlan lenni, próbál máshonnan nézni, próbálja integrálni az életművet, bizony megpróbál olykor meg is feledkezni róla, mert ez is egy módszer a frusztráció ellen, és az irodalmi életet is emberek élik. Ahogy a világ fizikusainak se lehetett könnyű elfogadni a Higgs-bozon létezését, miután évtizedeken át konferenciáról konferenciára elmondták, hogy hagyjon már minket a bozonjával, Higgs kolléga.

Bartis Attila művei a magyar irodalomhoz tartoznak. De ki is lógnak belőle. Nem felfelé, mert azt hiszem, a magyar irodalom van olyan jó, hogy nem lehet felfelé kilógni belőle. De földrajzilag ki lehet. A Bartis-próza orosz. És székely, és román, és transzszilván, és prágai zsidó.

A kortárs világirodalomnak könnyebb dolga van Attila Bartissal. Nem mint ha nem lennének elvárásai a magyar írókkal szemben. Meg általában a keletebb-európai írókkal szemben is. Ezek csak írjanak a huszadik század traumáiról és a diktatúrákban való életről. Másról lehetőleg ne. Ez van nekik kiosztva. Viszont itt van egy szerencsés csillagállás: Bartis eddigi életműve megfelel az elvárásnak. Nem azért, mintha meg akarna felelni bárminek is, hanem azért, mert tényleg erről szól (erről is). És ez elég is lehetne ahhoz, hogy Németország és Nyugat-Európa és Amerika kritikusai ünnepeljék. Ahogy meg is teszik. Ünneplik rende-

sen. Ahhoz viszont a téma nem lenne elég, hogy az emberek olvassák. Márpedig olvassák Németországban és Amerikában, és Kínában is olvassák, és rengetegen olvassák olyanok, akiket őszintén és szívből nem izgatnak a huszadik század európai traumái, mert huszonévesek, mert brazilok, mert ujugrok. És mégis tömegesen olvassák a huszonegyedik században a Bartis-regényeket. Valamiért. Talán az hat rájuk, amit az emberről mond. A szerelemről, az erotikáról, a szerezetről, a morálról. Talán az hat rájuk, hogy Bartis Attila veszi a fáradságot, hogy elmondjon olyan dolgokat, amiket nem szokás elmondani, mert az írók nagy része szégyell elmondani, mert á, úgyis tudja mindenki. Meg mert á, úgyse érdekel már ez senkit. De Bartis nem restell – tanítani.

De még ez is kevés lenne ahhoz, hogy ennyire szeressék az olvasók. Valami lenyűgözi őket, ahogy engem is, ha olvasom. Azt hiszem, valamilyen titok fordítódott és fordítódik le nyelvek tucatjaira, ami talán a mondataiban rejlik, vagy az attitűdben, vagy a Bartis-életmű egészében, vagy én nem tudom, micsodában, sárm, karizma, erő, mindegy, micsoda, egyszer majd megfejtik, vagy sem, ez is mindegy. Ami nem mindegy, és amit hiba lenne itt elszemérmeskedni, az, hogy a jelek szerint a világ egyik legfontosabb kortárs írójával ülünk-állunk itt most együtt. Hát nagyjából ezt érte el Bartis Attila az ötvenedik születésnapjáig az irodalomban.

És most belekezdhetnék a fotográfusi életművének a dicséretébe, de sok lenne. Majd a Mai Manóban március elsején, a nagy kiállítása megnyitóján. És most hagyjuk Bartis Attilát, és foglalkozzunk az Attilával. Nem is az Attilával, hanem Attilával. Névelő nélkül. Mert Erdélyben nem szokás névelőt tenni a személynevek elé. Én végignéztem, ahogy Attila, miután ájtött Marosvásárhelyről, mennyit küzdött ez ellen az anyaországi pongyolaság ellen, és bizony el-elbukott. Már régóta hol használ, hol nem használ névelőt. Én viszont az idők során átvettem tőle, és szintén vegyesen használom. Így rontjuk egymás nyelvét.

És most a számvetés, vagyis a jelen és a múlt után itt az ideje rátérni a jövőre.

Először is egy szolgálati közlemény: tudom, hogy Attilának van egy fergeteges humorú félkész meseregénye. Kérek mindenkit, hogy időnként majd mondogassák neki, hogy azt fejezze be végre. Én is fogom mondogatni neki, de rám úgyse hallgat.

Végül hozzád fordulok, kedves Attila! Mint bizonyára emlékszel, írtam neked egy verset karácsonyra. Ezt most felolvasom, aztán röviden elemzem.

Hogy milyen lesz ötvenévesnek lenni?

a 49 éves és 11 hónapos Bartis Attilának

*Úgy képzeld el, hogy nevet változtat a világ,
hogy nyomát veszítsék, vagy hogy szabad legyen,
te meg először majd' megbolondulsz,
mert a régi nevéen keresed.*

*Jössz a jövőből, te vagy rossz emlékekkel,
amiket el akarsz felejteni,
másra se vágysz, mint a bizonytalanságra,
a reményre, egy helyre,
ahonnan van hova.*

*„Ez a világ? Ez volt a világ?
Nem ez volt a világ véletlenül?“,
kérdzgeted eleinte türelmesen,
de a szembejövőök és a barátaid is
értetlenül, kicsit zavartan
néznek össze, és válaszolnak így:
„Nem, ez a Szent István körút 3.“
„Nem, ez Yogyakarta Indonéziában.“
„Nem, az csak a lelkem, megmutassam?“*

*Tulajdonképpen nem lepődsz meg.
„Ez a világ. Van neve: világ. Világ.
Új neve nem lesz, én utánajártam.
Úgy hívják, világ. Világ. Világ. Világ.“*

*És ahogy ezt ordítod bele az összes
szembejövő hülye arcba,
érezed, hogy hatni kezd, és szelíden
álomba ringat az ámokfutás.*

Idáig a vers. És mivel vers, nem kell szó szerint érteni belőle mindent. Például itt a végén az, hogy „álomba ringat“, nem azt jelenti, hogy ötvenévesen már csak a szelíd elalvás van hátra! Dehogyan!

Hanem azt, hogy legyél boldog, Barátom!
Isten éltesen sokáig!